

Liefhebbers van dit authentieke landvarken – met de kenmerkende hangende oren en het langgerekte lichaam – zetten zich in om dit levend erfgoed voor de toekomst te behouden.

Varkens zijn altijd onderdeel geweest van de kleine gemengde boeren

Met krulstaartje en hangoren

De 19de-eeuwse schilder Guillaume Anne van der Bruggen schilderde drie varkens in een modderpoel. Zo werden in die tijd de varkens bij de Brabantse keuterboeren gehouden.

Landvarken

Het Nederlands Landvarken, met z'n kenmerkende krulstaartje en hangoren, was vroeger in Brabant een vertrouwde verschijning. Maar steeds vaker, zeker vanaf de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog, werd gekozen voor nieuwe rassen die sneller vlees opleverden en meer biggen kregen. Daarmee dreigde dit oude ras te verdwijnen. Gelukkig zijn er liefhebbers die zich inzetten om het Landvarken te behouden. Met succes.

Tekst en fotografie: Jan Smit/dierenbeeldbank, m.m.v. S.Z.H./Nonja Remijn en MEK Oosterhout. Historisch beeld: BHIC 's-Hertogenbosch, Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, e.a.

ergens 8000 jaar geleden zouden in Iran en Irak de eerste wilde zwijnen door de lokale bevolking zijn gedomesticeerd. Eigenlijk kun je beter zeggen dat de wilde zwijnen zelf de eerste stappen richting de mens hebben gezet. De afvalhopen die de dorpsbewoners achterlieten hadden een onweerstaanbare aantrekkingskracht op de wilde zwijnen. Deze halfwilde varkens leefden tussen de dorpsbewoners, die vervolgens de meest tamme dieren in een hok stopten, vetmestten en opaten.

bedrijven van het Brabantse platteland

Deze eerste gedomesticeerde varkens leken nog erg op de wilde zwijnen. Ze waren ruw behaard en hadden rechtopstaande oren. Onder invloed van de voortdurende selectie heeft het tot de middeleeuwen geduurd voordat de varkens ook qua uiterlijk leken op onze huidige varkens.

Kleinschalig

Varkens zijn altijd onderdeel geweest van de kleine gemengde boerenbedrijven van het Brabantse platteland. Ze leverden spek en vlees, waarvan balkenbrij, kaantjes, bloedworst, reuzel en zult werden gemaakt. Ze ploegden de akkers om en produceerden mest om de zandgronden te bemesten. Daarnaast waren het prima afvalverwerkers. Alles wat maar enigszins eetbaar was, werd aan de varkens gevoerd. Deze manier van kleinschalig varkenshouden was tot de Tweede Wereldoorlog heel gangbaar. De varkensboeren boden hun biggen aan op de markten van de Brabantse steden. De biggenmarkt op de hoek van de Kerkstraat en De Wiel in Helmond, de markten in Oss en Uden waren belangrijke plekken voor de handel in vee. Slachtrijpe dieren werden gewoon in de buitenlucht door de Keuringsdienst van Vlees en Vee gekeurd, om vervolgens door de plaatselijke slagers te worden geslacht. Niet alleen de boeren, maar ook de bewoners van de Brabantse dorpen en zelfs steden hielden vaak een varken achter het huis in een varkenskot. In het voorjaar werd er een big op de biggenmarkt of bij de varkensboer

Dierportret

Deze foto: Drie nieuwsgierige Landvarkens op de kinderboerderij.
Hieronder: De biggen genieten van een vers stukje zomerse weide.

Niet alleen de boeren, maar ook bewoners van dorpen en steden

aangekocht om hem in het najaar te laten slachten door de slager van het dorp.

Herinnering

Zo kocht de vader van geboren Tilburger Louis Sparidans elk jaar een big. Louis herinnert zich het nog goed: 'Hoewel we bijna midden in de stad Tilburg woonden, hielden we bij ons thuis in de jaren 40 altijd een *vèèreke*. We gingen elk voorjaar op de fiets naar dezelfde boer om een biggetje te halen. Bij die boer liepen de biggetjes en het moeder-varken, de zeug, gewoon rond in de stal en ze konden ook naar buiten om lekker in de modder te wroeten. Ik hoor nóg het gekrijs van het biggetje als het in de fietstas werd gestopt. Eenmaal thuis kon het niet genoeg krijgen van de met zure melk aangelengde pap van oud brood en andere etensresten. Ik herinner me dat het vanaf dat moment meestal redelijk tevreden in de stal op het stro lag te knorren, maar tegen etenstijd plotseling erg hongerig werd. In recordtijd groeide het varken heerlijk slobberend naar het 'ideale slachtmoment' in november. Ik kreeg dan stevast van de slager de 'frutblaos', de varkensblaas, waarmee ik nog een paar dagen kon voetballen.'

Varkenshouderij

Eigenlijk doet de huidige commerciële varkensfokkerij niets anders dan die van tachtig jaar geleden. Er wordt constant gezocht naar nieuwe combinaties van varkens, puur gericht op een maximale productie. De dieren moeten zo snel mogelijk hun slachtgewicht bereiken en zo veel mogelijk biggen voortbrengen. In het begin van de 20ste eeuw werden ter bevordering van de varkenshouderij in Brabant fokstations, fokverenigingen en stamboeken opgericht, onder andere in Bladel en Halsteren. In die tijd begon men met het importeren van Duitse en Deense Landvarkens ter verbetering van de lokale en vaak streekgebonden rassen. Uit deze kruisingen is het Nederlandse Landvarken ontstaan, dat in 1933 als officieel ras in het stamboek is opgenomen. Het Nederlands Landvarken is jarenlang zeer succesvol gebleken, maar dreigt te verdwijnen onder druk van nog productievere varkens. Voor de Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH) het signaal om met de oprichting van de Fokkersclub Nederlands Landvarken te proberen dit authentieke Nederlandse varkensras voor de toekomst te behouden.

Fokkersclub

Na de Tweede Wereldoorlog ging het snel met de varkenshouderij. Het aantal varkens steeg enorm en er kwamen bedrijven die uitsluitend varkens hielden. Het Nederlandse Landvarken, met zijn typerende hangende oren en krulstaartje, raakte langzaam uit

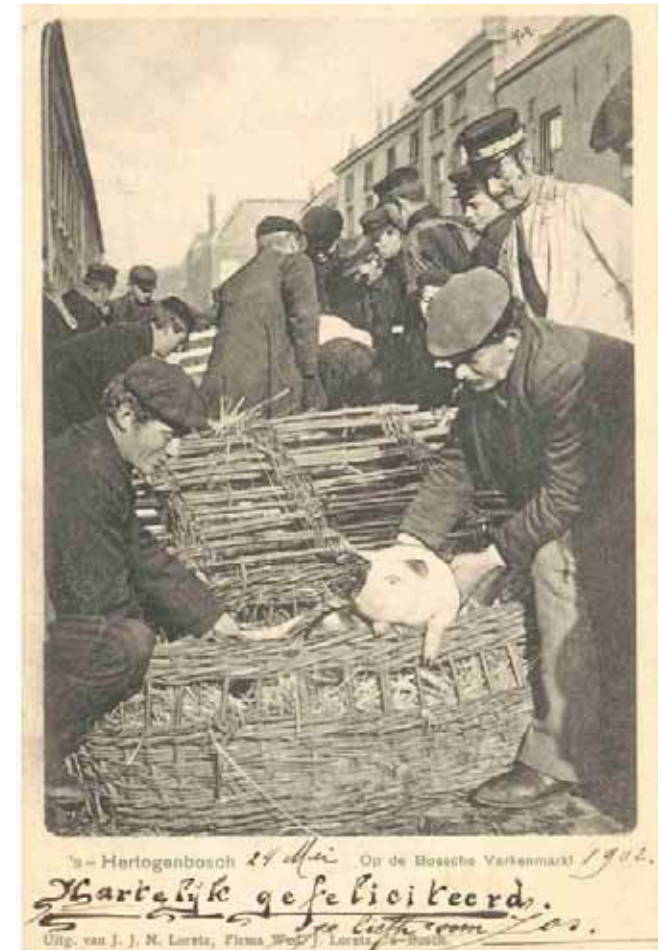
hielden vaak een varken achter het huis

Het leven van een varken bestaat voornamelijk uit eten en rusten.

Paspoortje

Het Nederlands Landvarken is een wat langgerekt wit varken met opvallend grote hangende oren en sterke benen. Het varken heeft een iets omhoog staande neus, wat afgeplatte billen en een krulstaartje. Volwassen dieren wegen ongeveer 200 tot 250 kilo. Het moeder-varken (zeug) is makkelijk in de omgang, is zeer vruchtbaar en een goede moeder voor haar biggen. Ze heeft veel spenen en geeft volop melk. De zeug brengt zonder hulp 11 tot 13 biggen per worp ter wereld. De biggen spelen graag met elkaar en zijn erg nieuwsgierig. Ze leggen snel contact met soortgenoten, maar zeker ook met mensen.

Landvarkens hebben hangende oren en een omhoog staande neus.

Brabantse Landvarken-houders

- Buitenhoudery 't Leegveld, Rob van Helmond, Leegveld 12, 5753 SG Deurne, 06-15529091, www.vrijloopvarkens.nl
- Varkensmuseum 't Rundal, Schadewijk 23, 5521 NN Eersel, 0497-516391, www.kijkboerderij.nl
- MEK Oosterhout, Veerseweg 100, 4901 ZE Oosterhout, 0162-457446, www.mek-oosterhout.nl
- Boerenbondsmuseum, Pandelaar 106, 5421 NJ Gemert, 0492-366444, www.boerenbondsmuseum.nl

Boven: Op de biggenmarkt in Oss kochten particulieren een big om thuis vet te mesten. Midden: Jokie en Jet op de kinderboerderij in Oosterhout. Deze foto: Jokie met haar eerste toom raszuivere Landvarken-biggen.

de gratie en werd vervangen door nieuwe, hoogproductieve rassen. Vier jaar geleden waren er nog maar drie levende raszuivere Nederlandse Landvarken-beren over. Gelukkig is er van twaalf beren voldoende sperma opgeslagen in de genenbank van het Centrum voor Genetische bronnen Nederland. De redding moet nu komen van hobbyisten en kleinschalige varkenshouders. Commercieel is dit ras niet meer rendabel. De Fokkersclub Nederlands Landvarken heeft de handschoen opgepakt. Er zijn inmiddels tientallen liefhebbers, waaronder de Stichting Milieu Educatie en Kinderboerderij (MEK) Oosterhout, die het belangrijk vinden dit varken voor de toekomst te behouden.

Jokie en Jet

MEK Oosterhout heeft ervoor gekozen om zoveel mogelijk oud-Hollandse boerderijdieren op de anderhalve hectare rond te laten lopen en op die manier bij te dragen aan het behoud van deze oude rassen. Daar hoort het Nederlandse Landvarken helemaal bij. Ellen Waas, dierenverzorgster van de kinderboerderij, zorgt samen met de andere medewerkers van de kinderboerderij voor de varkens en is betrokken bij de fokkerij. Ellen: 'We hebben voorheen vleesvarkens gehad op de kinderboerderij. Die werden bejaard en we wilden verder met het authentieke Nederlands Landvarken. We kwamen in contact met de mensen van de Fokkersclub en hebben Jokie en Jet aangeschaft. Jokie en Jet zijn gek op aandacht en makkelijk in de omgang. We hebben ze zelfs geleerd met een halsband mee te lopen en om rustig te gaan zitten als ze iets lekkers krijgen. Of we onze zeugen dit jaar laten dekken, daar denken we nog over na. We hebben liever geen mannetjes-varkens op de boerderij; dat hebben we eerder gedaan en de meeste vrijwilligers waren bang voor de indrukwekkende beer. Kunstmatige inseminatie is ook een optie. Het opgeslagen sperma is echter beperkt en de Fokkersclub is er erg zuinig op. We hopen wel dat we dit jaar weer kunnen gaan fokken met Jokie en Jet en hiermee het ras een stukje verder kunnen helpen. **B**

Foekepot

Meestal in november werd het varken geslacht. Alle onderdelen werden gebruikt. De blaas van het varken werd door de kinderen bewaard voor het foekepotten. De foekepot, ook wel rommelpot genoemd, maakten de Brabantse kinderen zelf. Nadat de varkensblaas, na een paar weken liggen, was ingedroogd werd in het midden een stokje vastgebonden. Vervolgens spande je de blaas strak over een conservenblik zodat het stokje vanzelf rechtop bleef staan. Door het stokje op en neer te bewegen ontstond er een brommend geluid. Klaar om op Vastenavond zingend langs de deuren te gaan: 'Foekepot, foekepot, foekepotterij, geef me een centje en dan ga ik voorbij'.

Dierportret

Linksboven: 'De Rommelpot Speler' door Jan Steen (1626-1679). Rechtsboven: Een Landvarken brengt zonder hulp elf tot dertien biggen per worp ter wereld. Rechts: Linosnede gemaakt door de Esbeekse graficus Andreas Schotel. Deze foto: Varkensfokdag in Mill in 1961.

Meer weten over het Nederlands Landvarken?

Neem dan contact op met de Fokkersclub Nederlands Landvarken, Ronnie van der Aalst, 06-36053813, nlvarkens@varkensmuseum.nl www.zeldzamerassen.nl/nlvarken

nog productievere varkens

Het Nederlands Landvarken dreigt te verdwijnen onder druk van